

Persoonlijke netwerken en Politieke participatie: de rol van informatie - verschaffende en norm - beïnvloedende mechanismen binnen persoonlijke netwerken.

Door: Floris Zuidema en Maarten van Ooijen

Samenvatting

Op basis van bestaande literatuur over de invloed van het persoonlijke netwerk op stemgedrag wordt in dit onderzoek gekeken welke aspecten van het persoonlijke netwerk hierbij een rol spelen. Dit is noodzakelijk aangezien politieke en maatschappelijke participatie in Nederland afneemt maar Nederlands onderzoek naar het netwerk aspect hierbij beperkt is. Bestaande literatuur wijst op het belang van normatieve beïnvloeding en informatieverschaffing als taken van het persoonlijke netwerk. De effecten van deze aspecten van het netwerk op stemgedrag zijn in dit onderzoek geanalyseerd op basis van politieke gesprekken, intimiteit van relaties, expertise van het netwerk en netwerkverschillen in politieke voorkeur. Ook is gekeken naar de interactie tussen het voeren van politieke gesprekken en andere aspecten van het netwerk. Er zijn significante effecten van politieke gesprekken en expertise maar er zijn geen aanwijzingen gevonden voor interactie.

Introductie

De stelling dat politieke participatie één van de belangrijkste pijlers onder de democratie is wordt zowel binnen de wetenschappelijke literatuur (vb. Walsh, 2004) als daarbuiten verdedigd (vb. Muilwijk, 2009). Eén van de redenen hiervoor is dat de democratie het politieke mandaat legt bij de individu, en daarmee kan zonder politieke participatie van individuen de (parlementaire) democratie niet functioneren. Aangezien er zowel in de Verenigde Staten (Walsh, 2004) als in Nederland (Aarts, 1999) sprake is van afgenomen

politieke participatie is wetenschappelijk onderzoek naar politieke participatie urgent en belangrijk. In Nederland is zelfs sprake van neerwaartse trend (Aarts, 1999). Bovendien is er in Nederland nog weinig onderzoek naar dit onderwerp gedaan (Flap en Nieuwbeerta, 2000) en gelden de huidige verklaringen rond de afname van de politieke participatie als niet afdoende (McClurg, 2003).

Het persoonlijke netwerk van een individu is van fundamenteel belang in de verklaring van politieke participatie (Knoke, 1990; Zuckerman, 2000). Ten eerste is dit omdat netwerken normen kunnen overdragen (Lane, 1959; McClurg, 2003). De verklaring hiervoor ligt onder andere in 'social comparison' of 'sociale identiteit' theorieën (Chrysochoou, 2004). Daarnaast kunnen netwerken informatie verstrekken (Downs, 1957; Putnam, 2000). Volgens Zuckerman (2000) kan de toenemende mate van onderzoek naar politieke participatie vanuit het persoonlijke netwerk zelfs een leidende positie gaan innemen. Temeer omdat de opwaartse trend naar dit onderzoek gebied al zichtbaar is.

Het doel van dit onderzoek is analyseren in hoeverre de informatieverstrekende en norm beïnvloedende mechanismen gezamenlijk een rol spelen in de Nederlandse politieke participatie. De vraag die daarbij gesteld wordt is: "Is er een effect van het persoonlijke netwerk op politieke participatie?" Met de term politieke participatie wordt in deze scriptie een actieve dan wel inactieve houding van ego bedoeld ten opzichte van het ontplooiën van politieke activiteiten. In het bijzonder legt dit onderzoek de nadruk op het wel of niet gaan stemmen bij (landelijke) verkiezingen.

Het onderzoek van Flap en Nieuwbeerta (2000) "*Crosscutting social circles and political choice*" is één van de weinige onderzoeken naar de rol van persoonlijke netwerken op politiek gedrag in Nederland. Omdat de gebruikte data van Flap en Nieuwbeerta (2000) een rijke inhoud hebben om het netwerk van ego te analyseren en er verschillende opmerkelijke

analyses uit deze data blijken, zal deze scriptie voortborduren op hun resultaten en als aanvulling op dat onderzoek dienen.

Ten eerste is een opvallendheid bij het onderzoek van Flap en Nieuwbeerta (2000) het effect van expertise is weggelaten. Daarnaast vinden zij geen effect van enigheid, maar komt in eerdere studies dit effect wel naar voren (zie bijv. Eveland en Hively, 2009; McClurg, 2006). Ten slotte effectueert volgens Knoke (1990), Huckfeldt en Sprague (1995) en (Chryssochou, 2004) een grotere mate van intimiteit in meer beïnvloeding en informatie overdracht tussen de partners. Deze intimiteit komt vooral tot uiting in het politieke gesprek en omdat politieke zaken vertrouwelijk zijn, is het effect van enigheid en expertise mogelijk niet zichtbaar totdat een interactie - effect met politiek gesprek wordt toegevoegd.

Theorie

Volgens Ikeda en Huckfeldt (2001) kent de verklaring van politieke participatie door het persoonlijke netwerk¹ van ego twee stromingen: informatieverschaffing en normatieve beïnvloeding. In de informatieverschaffende stroming ontvangt ego politieke informatie binnen zijn persoonlijke netwerk (Downs, 1957; Putnam, 2000; McClurg, 2003). Enig bezit van politieke informatie is een voorwaarde voor politieke participatie van ego. Het persoonlijke netwerk is een potentiële bron van deze politieke informatie. De normatieve stroming verklaart de politieke participatie van ego vanuit de norm die ego zich eigen heeft

---

¹ *Met het netwerk van ego kan in de literatuur (vb. McClurg, 2003) niet alleen het onderhouden van informele banden veronderstellen (zoals collega's, vrienden en familie), maar ook het onderhouden van formele banden (met organisaties). Deze banden houden een verband in tussen een ego (het centrum van het netwerk) en alter (de deelnemer van het persoonlijke netwerk) of tussen alters onderling, waaruit sociale conversaties voortvloeien. Middels de terminologie persoonlijk netwerk sluiten wij het onderhouden van formele banden uit. Formele banden zijn geen persoonlijke contacten en juist deze dienen als uitgangspunt van studie, niet het (actieve) lidmaatschap van organisaties. Dit laat echter onverlet dat (actief) lidmaatschap aan organisaties wel degelijke als facilitator van informele banden kan optreden.*

gemaakt over politieke participatie (Lane, 1959; Knoke, 1990). In de omgang van ego met de alters maakt ego zich bepaalde politieke normen over politieke participatie eigen. Binnen het informatieverkrijgende aspect staat voornamelijk de objectieve kennis welke alters meebrengen centraal, binnen de normverkrijgende stroming de normen van de alters over politieke participatie.

Het informatieverschaffende mechanisme

Putnam (2000) verklaart politiek gedrag, met onder andere de politieke participatie van individuen bij verkiezingen, aan de hand van verworven sociaal kapitaal. Putnam onderscheidt daarin het bridging en bonding sociaal kapitaal. Bridging sociaal kapitaal zijn hulpbronnen in ego's netwerk om informatie aan te ontleen. Deze informatie bevat, volgens Putnam (2000) voornamelijk objectieve kennis (bijv. kennis van politieke partijen, beleid). Deze kennis is volgens Putnam een mogelijkheid waardoor ego politiek kan participeren. Door de feitelijke kennis die ego verkrijgt van individuen uit zijn persoonlijke netwerk wordt politieke participatie gestimuleerd. Daarom verwacht Putnam (2000) dat naarmate een individu meer informatie krijgt, de kans vergroot dat ego een verhoogde mate van politieke participatie vertoont. Om specifiek het informatieverkrijgende aspect te toetsen veronderstelde hij dat naarmate ego participeert in een grotere organisatie, de mate van politieke participatie van ego zal verhogen.

Downs (1957) gaat er vanuit dat individuen op basis van nutsmaximalisatie wel of niet politiek participeren. Omdat er volgens Downs kosten zitten aan politieke participatie, zoals het verkrijgen van feitelijk informatie over de politiek, vertoont een ego een verhoogde mate van politieke participatie wanneer het persoonlijke netwerk van ego deze informatie aan ego kan verlenen. Zo beperkt ego de 'kosten' van het ontvangen van informatie of verhaalt hij deze op anderen binnen het netwerk.

Het verschil tussen Downs (1957) en Putnam (2000) is de verklaring achter het mechanisme dat de informatieverschaffing binnen het netwerk leidt tot politieke participatie. Downs verklaart dit mechanisme vanuit nutsmaximalisatie, volgens Putnam is dit de capaciteit van het sociaal kapitaal. Echter, de twee mechanismen zijn sterk compatibel.

In het werk van McClurg (2003) en Mutz (2002a) komt nagenoeg hetzelfde informatieverschaffende mechanisme naar voren als bij Downs (1957), wanneer hij veronderstelt dat sociale interactie mogelijkheden voor individuen opent om informatie te verzamelen *naast* andere informatiebronnen. In zijn bevindingen bevestigt McClurg dat het persoonlijke netwerk een grote rol speelt in de verklaring naar politieke participatie, alleen vindt hij geen effect op stemgedrag via specifiek het informatieverschaffende component. Mutz (2002a) analyse bevestigt het effect van informatieverschaffing voor alle groeperingen waar enigheid van politieke voorkeur binnen de relatie bestond, alleen toonde zij een averechts effect voor ego's die juist meer omgingen met alters met een andere politieke voorkeur. Het mogelijke effect van enigheid wordt onder het kopje 'enigheid' hieronder nader uitgewerkt en besproken.

Normatieve beïnvloeding

Putnam (2000) veronderstelt dat naarmate de individu meer binding met de organisatie heeft, hij de heersende normen en waarden via de sociale interactie binnen de organisatie zal internaliseren. Dit idee van normoverdracht tijdens de sociale interactie noemt Putnam bonding sociaal kapitaal en past hij ook toe op politieke participatie. Putnam veronderstelt namelijk dat in veel (vrijwilligers)organisaties de norm tot politieke participatie aanwezig is, en zo verwacht hij dat naarmate ego meer actieve bindingen onderhoudt binnen een vrijwilligersorganisatie, ego een verhoogde mate van politieke participatie zal vertonen.

Volgens Putnam zal naarmate de toename van bonding sociaal kapitaal vordert, de kans om te gaan stemmen eveneens verhogen.

Het werk van Putnam (2000) komt sterk overeen met dat van Lane (1959), die bevestigd vond dat actief lidmaatschap binnen voornamelijk vrijwilligersorganisaties maatschappelijk bewustzijn van individuen verhoogde. De internalisatie van de norm tot hoog maatschappelijk bewustzijn geeft Lane als verklaring van de hoge kans op politieke participatie van leden van de vrijwilligersorganisaties. Ook Knoke (1990) komt met soortgelijke onderzoeken waarin hij aantoont dat wanneer in organisaties impliciet of expliciet de norm aanwezig is dat het vertonen van enige mate van politieke participatie gewenst is, de politieke participatie van de leden significant hoger is.

Het informatieverschaffende mechanisme komt terug in het werk van Downs (1957), Putnam (2000) en McClurg (2003). Specifiek voor de invloed van het informatieverschaffende element op politieke participatie wordt in geen van de bovenstaande geciteerde literatuur een significant effect gevonden. Het norm beïnvloedende effect dat in werk van Knoke (1990; 1990), Putnam (2000) en Lane (1959) terugkomt wordt wel bevestigd. Politieke gesprekken zijn een belangrijke schakel om informatie over te brengen (Downs 1957; McClurg 2006) of normatieve beïnvloeding te versterken (McClurg 2006). Zonder politieke gesprekken kan de overdracht en beïnvloeding minder plaatsvinden. Daarom luidt de hoofdhypothese:

Hypothese 1: Naarmate ego meer met zijn alters over politiek spreekt, des te groter de kans dat ego zal gaan stemmen.

Het informatieverschaffende en normverkrijgende mechanisme wordt in onderzoek verder uitgewerkt door te kijken naar versterkende effecten.

Expertise

McClurg (2006) werkt het informatieverschaffende mechanisme uit aan de hand van de invloed van het politieke gesprek op politieke participatie. Uitgaande van het mechanisme van informatieverschaffing is volgens McClurg (2006) het belangrijkste element in het politieke gesprek de mate van expertise van de alters. Wanneer het politieke gesprek tussen alters en ego gevoerd zal worden door alters met expertise over de politiek, dan zal dit de participatie van ego verhogen. Zij zijn namelijk beter in staat dan non-experts om de gevolgen van de politiek af te schilderen voor ego en bovendien kunnen ze de precieze feiten omtrent de politiek met meer helderheid verwoorden.

Richey (2008) werkt het effect van expertise uit door de invloed van expertise niet op het informatieverschaffende mechanisme, maar op het mechanisme van de normatieve beïnvloeding. Hij gaat ervan uit dat een alter met expertise beter in staat is een norm te beargumenteren, en daarmee op te leggen aan ego. De hypothese dat de relatie van ego met een alter met expertise een groter effect heeft dan de omgang van ego met een alter zonder expertise wordt door zowel Richey (2008) als McClurg (2006) bevestigd: expertise in het persoonlijke netwerk heeft een significant effect op de mate van politieke participatie van ego.

Flap en Nieuwbeerta (2000) houden geen rekening met het effect van expertise. In eerder onderzoek (McClurg, 2006; Richey, 2008) wordt het effect van expertise van het persoonlijke netwerk wel meegewogen en (ten dele) bevestigd, en daarmee is het op z'n minst waardevol om te kijken of dit effect ook waarneembaar is in de data van Flap en Nieuwbeerta.

Hypothese 2: Hoe hoger het opleidingsniveau van de alters, des te hoger de kans dat ego zal gaan stemmen.

Enigheid

Burbank (1997) verwacht dat individuen geen helder beeld krijgen van de normatieve verwachtingen van het persoonlijke netwerk wanneer zij van verschillende sociale relaties (bijv. katholieken; middle – class people) informatie aangereikt krijgen. Daardoor ontstaat normatieve dissonantie en zullen individuen politiek inactief zijn. In tegenstelling tot Burbank (1997) relateren McClurg (2006) en Eveland en Hively (2009) enigheid binnen het netwerk aan het informatieverschaffende mechanisme. Hun redenering is als volgt: naarmate ego meer verschilt van de alter, zal deze andere informatie kunnen geven. Dergelijke bronnen van informatie leveren hypothetisch een verhoogde politieke participatie op, en daarmee leidt onenigheid binnen het netwerk tot een verhoogde politieke participatie. Uit de bevindingen van McClurg (2006) komt naar voren dat het effect van enigheid voornamelijk indirect van aard is: via het politieke gesprek leidt (on)enigheid tot verhoogde politieke participatie. Bij Eveland en Hively (2009) wordt nagenoeg hetzelfde gevonden: onenigheid leidt tot meer politieke gesprekken en daardoor tot politieke participatie.

Wanneer er binnen een netwerk verschillende politieke voorkeuren aanwezig zijn, kan dit ervoor zorgen dat ego niet kan kiezen hoe hij zich moet gedragen waardoor politiek participeren hem moeilijk wordt gemaakt (McClurg, 2006).

Hypothese 3a: Hoe groter de verschillen tussen alters onderling in politieke voorkeuren des te kleiner de kans dat ego zal gaan stemmen.

Tegelijkertijd is het zo dat als de verschillen tussen alters groot zijn, er meerdere informatiekanalen aanwezig zijn en daardoor de mogelijkheid tot informatieverschaffing vergroot is (Burbank, 1997).

Hypothese 3b: Hoe groter de verschillen tussen alters onderling in politieke voorkeur des te groter de kans dat ego zal gaan stemmen.

Intimiteit

Knoke (1990) werkt normatieve beïnvloeding van alters nader uit, door het begrip ‘overreding’ centraal te stellen als basis om de politieke participatie van ego te verklaren. Voor effectieve overreding dient de beïnvloedde actor (ego) de beïnvloedende actor (alter) als vertrouwenswaardig te beschouwen. Overreding wordt volgens Knoke (1990) verder versterkt door de mate van intensiviteit, wederzijds vertrouwen en frequentie van conversaties. Deze drie correleren sterk. Op basis van dit theoretische uitgangspunt verwacht Knoke (1990) dat naarmate ego zich hechter voelt met alters en des te meer frequent ego met hen politieke gesprekken aangaat, des te hoger de politieke participatie van ego (Knoke, 1990). De idee van Knoke (1990) dat naarmate de intimiteit vergroot, de invloed van de alters op de attitudes van ego vergroot, komt onder ander terug in het werk van Katz en Lazarsfeld, 1955; Erickson, 1988; Chrysochou, 2004; Huckfeldt en Sprague, 1995; Flap en Nieuwbeerta, 2000. Knoke (1990) vindt als belangrijkste effect dat wanneer de frequentie van de conversaties hoger ligt, de mate van politieke participatie van ego eveneens hoger ligt. Vanwege gebrek aan data trekt hij geen harde conclusies over de invloed van intimiteit via persoonlijke netwerken op normatieve beïnvloeding van politieke participatie. In het werk van Flap en Nieuwbeerta (2000) wordt het effect van intimiteit eveneens gewogen. In dit onderzoek wordt deze wel als significant vastgesteld.

Hypothese 4: Naarmate de intimiteit tussen ego en alters groeit, des te groter de kans dat ego zal gaan stemmen.

Op het moment dat een ego een intiemere omgang kent met alter, zorgt dit ervoor dat politieke zaken sneller worden besproken en er daardoor enerzijds meer ruimte is om informatie te delen (informatieverschaffend effect) en anderzijds dat de mening van die alter ego meer zou kunnen beïnvloeden (normatieve beïnvloeding).

Hypothese 5a: Naarmate de intimiteit tussen ego en alters groeit, des te groter het positieve effect van de frequentie van politiek gesprek tussen ego en zijn alters op de kans dat ego zal gaan stemmen.

Flap en Nieuwbeerta (2000) onderzochten eveneens de mogelijke interactie - effecten van intimiteit. Hierin werd intimiteit gekoppeld aan het verschil (tussen ego en alters) in opleiding en religie. Wat deze hypothesen betreft vonden Flap en Nieuwbeerta (2000) geen effect van intimiteit op het stemgedrag van ego - ook niet indirect via het discussiëren over politiek. Wanneer 'frequentie van contact' in plaats van intimiteit werd meewogen, veroorzaakte dit geen verschil in significantie. Zoals in bovenstaande theorie gedeelte naar voren is gekomen, is er in ruime mate sociaalpsychologisch onderzoek verricht dat concludeerde dat de mate van intimiteit binnen de relatie van groot belang is in de verklaring naar de mate van invloed van de alter. Een grotere mate van intimiteit effectueerde in meer overdracht tussen de partners (Huckfeldt en Sprague, 1995; Chrysochou, 2004).

Omdat politieke zaken vaak vertrouwelijk zijn, kan het effect van overdracht van normen over politieke participatie en/of overdracht van kennis over politiek, verminderen bij een relatie tussen ego met minder intieme alters. De effecten van normen en informatie komen dan pas naar voren wanneer er sprake is van intimiteit in de relatie. Dan heeft een alter meer invloed op ego als hij én lijkt op ego én een intieme relatie heeft met ego, en die twee effecten elkaar versterken. Er is waarschijnlijk alleen sprake van een effect van intimiteit als dit ook uitmondt in het vaker voeren van politieke gesprekken, omdat het effect van normen en

informatie vaak via het politieke gesprek loopt. Dit zou kunnen verklaren waarom Flap en Nieuwbeerta geen significante resultaten vinden van hun interactiehypothese over intimiteit terwijl eerder onderzoek de invloed van het netwerk op zowel individueel gedrag in het algemeen als op individueel politiek gedrag in het bijzonder aantoonde. De interactievariabele het politiek gesprek wordt daarom aan de effecten van enigheid en expertise toegevoegd. De interactiehypothese luiden als volgt:

Hypothese 5b: Hoe vaker een politiek gesprek tussen ego en alters des te groter het positieve effect van verschillen tussen alters onderling op de kans dat ego zal gaan stemmen.

Hypothese 5c: Hoe vaker een politiek gesprek tussen ego en alters des te groter het negatieve effect van verschillen tussen alters onderling op de kans dat ego zal gaan stemmen.

Hypothese 5d: Hoe vaker een politiek gesprek tussen ego en alters hoe groter het positieve effect van expertise van alters op de kans dat ego zal gaan stemmen.

Methodiek

Om deze hypothesen te onderzoeken zal gebruik worden gemaakt van twee surveys die zijn gehouden in Nederland in 1998; Sociaal-Economische Ontwikkelingen in Nederland (n = 933) en Gebruik van Nieuwe Communicatiemiddelen (n = 2500).

Afhankelijke variabele

De afhankelijke variabele die gebruikt zal worden in de analyses is of de respondenten wel of niet gestemd hebben dan wel wel of niet zouden stemmen. In de survey Sociaal-Economische Ontwikkelingen in Nederland is dit gemeten door te vragen wat de mensen zouden stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn waarbij 'blanco' en 'zou niet gaan stemmen' ook opties waren. In de survey Gebruik van Nieuwe Communicatiemiddelen is gevraagd op welke partij in 1998 is gestemd waarbij 'blanco' en 'niet gestemd' opties waren. In de analyse zal alleen gebruik worden gemaakt van een afgeleide variabele die meet of respondenten wel of niet hebben gestemd waarbij blanco stemmers als wel stemmend worden gerekend. 92.3%

van de respondenten heeft op een partij gestemd, 6.1% heeft niet gestemd en 1.6% heeft blanco gestemd.

Persoonlijk netwerk

In beide surveys is gevraagd om drie personen in gedachte te nemen waarmee ego van tijd tot tijd belangrijke zaken bespreekt. Over die drie personen zijn een aantal verschillende vragen gesteld. Uit de beschrijvende analyses blijkt dat ego en de eerste alter het meeste gemeen hebben behalve wat betreft geslacht. Dit komt hoogst waarschijnlijk doordat in 40.3% van de gevallen de eerste persoon de partner van de respondent was. De tweede persoon lijkt minder op de respondent en de derde persoon nog minder.

Omdat de eerste alter zo'n specifieke groep was, is ervoor gekozen om in de analyses alle alters gelijk te behandelen. Om dit te doen, zijn alle ego-alter koppels als aparte cases gebruikt in de analyses maar hiervoor is wel gecorrigeerd (zie tabel 1, 2 en 3 voor de beschrijvende statistieken van deze koppels).

Ten eerste is de politieke voorkeur van alters gevraagd. Politieke voorkeur van alters zal in analyses gebruikt worden aan de hand van de categorieën confessioneel (CDA, GPV, SGP en RPF), links (PvdA, GroenLinks, D66 en SP) en rechts (VVD). Op basis van deze categorieën is de IQV berekend die gebruikt zal worden als maat van enigheid.

Verder is er gevraagd hoe vaak ego en de alter contact hadden in de afgelopen zes maanden; Dagelijks, wekelijks, maandelijks of minder.

Een derde vraag van de relatie tussen ego en alter ging over de duur van de relatie. Of die minder dan 1 jaar heeft geduurd, tussen de 1 en de 3 jaar, tussen de 3 en de 6 jaar of langer dan 6 jaar. Op basis van deze vraag en de vorige is een mate voor intimiteit gemaakt door de de waarden van deze twee vragen met elkaar te vermenigvuldigen.

Ook is er gevraagd naar de regelmaat van politieke gesprekken waarbij de respondent 'heel vaak', 'regelmatig', 'af en toe' of 'nooit' kon antwoorden.

Om de mate van expertise in het netwerk te kunnen meten, wordt gebruik gemaakt van het opleidingsniveau van de alter. Dit is gemeten door naar de hoogst genoten opleiding te vragen maar opleiding zal in de analyse als jaren opleiding gebruikt worden.

Ook is er gevraagd naar de religie van de alters waarbij een onderscheid werd gemaakt tussen geen religie, katholiek, hervormd, gereformeerd of anders.

Ten slotte is de leeftijd van de alters gevraagd.

Individuele eigenschappen

Ook van ego verschillende persoonlijke eigenschappen gevraagd. Hierbij gaat het om het geslacht, de leeftijd, de opleiding en de religie van ego. 57.9% van de respondenten is man en de respondent heeft een gemiddelde leeftijd van 44,5 jaar met een standaardafwijking van 15.5.

Opleiding werd gemeten door te vragen naar de hoogst genoten opleiding, bijvoorbeeld alleen basisschool of universiteit. Dit is net als hier boven bij alters omgezet naar het aantal jaar wat normaal voor dat diploma staat om er een continue variabele van te maken. Het gemiddelde aantal jaren opleiding was 14.22 met een standaardafwijking van 2.7.

Religie van ego is net als bij alters gemeten als 'geen', 'katholiek', 'hervormd', 'gereformeerd' of 'anders'. 52.2% van de respondenten gaf aan religieus te zijn.

Tabel 1: Eigenschappen ego en alter

	Ego	Alter
Geslacht (percentage)		
Man	57.9	50.6
Vrouw	42.1	49.4
Leeftijd (jaren)		
Gemiddeld	44.46	44.29
Standaard Deviatie	15.5	14.47
Opleiding (jaren)		
Gemiddeld	14.22	13.03
Standaard Deviatie	2.69	2.62
Religieus (percentage)		
Wel	52.2	54.2
Niet	47.8	45.8
Politiek (percentage)		
Confessioneel	22.3	20.7
Links	49.8	38.5
Rechts	19.4	20.8
Anders	.8	.3
Blanco	1.6	-
Niet	6.1	-
Weet niet	-	19.7

Tabel 2: Correlaties eigenschappen ego en alter

Geslacht	.156**
Leeftijd	.444**
Opleiding	.434**
Religieus	.551**
Confessioneel	.447**
Links	.386**

** Sig < .01

Tabel 3: Relatie ego en alter

	Percentage
Duur relatie	
minder dan 1 jaar	1.6
tussen 1 en 3 jaar	5.6
3 tot 6 jaar	9.2
langer dan 6 jaar	83.5
Frequentie contact	
minder dan maandelijks	8
maandelijks	18.6
wekelijks	41.1
dagelijks	32.3
Afstand	
Zelfde adres	20.1
Zelfde buurt	12.5
Zelfde woonplaats	22.3
<15 km van woonplaats	16.6
>15 km van woonplaats	28.5
Relatie	
Partner	19.9
Familie	38.2
Vriend(in)	21.4
Kennis	18.4
Buur	2.1
Politiek Gesprek	
Nooit	23.3
Af en toe	54.7
Regelmatig	18.5
Heel Vaak	3.5

Analyse

Om te onderzoeken of een verband tussen netwerkeigenschappen en stemgedrag waarschijnlijk is zal gebruik gemaakt worden van meervoudige logistische regressie waarbij de afhankelijke variabele slechts 0 of 1 kan zijn. Hierbij zal eerst worden gekeken of er soortgelijke bevindingen worden gedaan als in eerder onderzoek zonder interactie-effecten. Daarna zullen interactie-effecten worden toegevoegd om te kijken of deze bovenop de andere effecten ook nog een eigen effect hebben.

Resultaten

In tabel 4 zijn de resultaten van de analyse weergegeven. In het eerste model is puur en alleen naar de invloed van eigenschappen van ego op stemgedrag gekeken. Hierbij hebben leeftijd (beta = .0413, $p < .01$), jaren opleiding (beta = .1866, $p < .01$) en religieus zijn (beta = .2989, $p < .05$) een significant effect.

Op het moment dat netwerkvariabelen worden toegevoegd in model 2, verdwijnt het significante effect van religie. Leeftijd (beta = .0231, $p < .01$), opleiding (beta = .0825, $p < .05$), politiek gesprek met de alter (beta = .2886, $p < .05$) en de opleiding van de alter (beta = .0585, $p < .05$) zijn wel significant.

In het laatste model zijn de interactie-effecten meegenomen. In dat model zijn alleen leeftijd (beta = .0233, $p < .01$), opleiding van ego (beta = .0828, $p < .05$) en opleiding van de alter (beta = .1032, $p < .05$) significant. Voor de interactie-effecten zijn geen significante resultaten gevonden.

Aangezien het niet heel erg voor de hand ligt om blanco stemmers één op één te vergelijken met mensen die op een partij stemmen is bovenstaande analyse ook uitgevoerd waarbij blanco stemmers als missings werden gezien en nog een keer waarbij blanco stemmers werden behandeld als niet-stemmers. De resultaten blijven nagenoeg onveranderd (zie bijlage 2). Als blanco stemmers als niet stemmers worden gezien is alleen de opleiding van ego niet meer significant in model 2 en 3.

Flap en Nieuwbeerta (2000) vonden wel een significant effect voor intimiteit, om die reden is de bovenstaande analyse ook uitgevoerd met hun maat voor intimiteit (partners = 1, familie en vrienden = .66, kennissen en collega's = .33 en burens = 0). Dit is ook met de drie manieren om met blanco stemmers om te gaan gedaan. De resultaten van deze analyses wijken ook niet ernstig af van de eerdere bevindingen (zie bijlage 3). Hoewel wederom de opleiding van ego in model 2 en 3 niet significant is als blanco stemmers als niet stemmers worden beschouwd.

Tabel 4: Logistische regressie modellen

	Model 1	Model 2	Model 3
N	8212	6462	6462
Pseudo R2	.0657**	.0327**	.0338**
Constante	-2.2347**	-.7466	-1.4283
Vrouw	-.1355	.0338	.0347
Leeftijd	.0413**	.0231**	.0233**
Opleiding	.1866**	.0825*	.0828*
Religieus	.2989*	.2472	.2420
IQV politiek	-	.1422	.2354
Politiek gesprek	-	.2886*	1.0584
Opleiding alter	-	.0585*	.1032*
Intimiteit	-	.0106	.0186
Politiek gesprek*IQV	-	-	-.1093
Politiek gesprek*opleiding alter	-	-	-.0498
Politiek gesprek*intimiteit	-	-	-.0089

* p < .05

** p < .01

Conclusie

Het persoonlijk netwerk² van Nederlanders is sterk homogeen van aard wat betreft religiositeit, leeftijd, opleiding en stemgedrag. Daarnaast blijkt dat het persoonlijk netwerk invloed heeft op het stemgedrag van Nederlanders in 1998. Naarmate iemand vaker politieke gesprekken met de sociale contacten uit het persoonlijke netwerk aangaat en naarmate het opleidingsniveau van de sociale contacten hoger is, lijkt de Nederlander vaker te stemmen. De gevonden invloed van het politiek gesprek op de verhoogde stemkans van de individu ligt waarschijnlijk in de mechanismen van informatieverschaffing en normatieve invloed omdat

---

² De onderzochte netwerken zijn netwerken waarbinnen Nederlanders belangrijke zaken bespreken.

politieke gesprekken een belangrijke schakel zijn om informatie over te brengen (Downs 1957; McClurg 2006) of normatieve beïnvloeding te versterken (McClurg 2006). Bovendien lijkt een hoger opleidingsniveau van de sociale contacten een vergrote kans om te gaan stemmen te veroorzaken. De verklaring hiervoor is mogelijk dat individuen met sociale contacten met een hoger opleidingsniveau meer informatie kunnen verkrijgen uit hun persoonlijke netwerk (McClurg, 2006) of dat zij de norm om te stemmen beter kunnen beargumenteren (Richey, 2008).

Voor een effect van enigheid is geen significant resultaat gevonden. Hieruit kunnen echter geen conclusies worden getrokken omdat de theorieën een tegenovergesteld effect verwachten. Ook het effect van intimiteit is in onze analyse niet significant. Flap en Nieuwbeerta (2000) vinden echter wel een significant effect. Het de reden hiervoor is onduidelijk, aangezien er in onze analyse onder andere met dezelfde proxy als Flap en Nieuwbeerta (2000) gebruikten is geanalyseerd. Ook het gebruik van een ander analysemodel (een diagonaal referentiemodel tegenover een logische regressie) mag niet direct aanleiding geven voor een veranderde mate van het wel of niet vinden van steun voor de hypothese.

Wat betreft de interactiehypothesen is voor geen van de drie steun gevonden. Wat betreft de hypothesen over enigheid zijn hier geen harde conclusies aan te verbinden vanwege het tegenovergestelde verwachte effect van de hypothesen. Voor de interactiehypothese tussen expertise en politiek gesprek kan geconcludeerd worden dat het politieke gesprek geen versterkende invloed heeft, aangezien zowel expertise als politiek gesprek afzonderlijk wel significant zijn.

Om meer en beter inzicht te krijgen in de invloed van het persoonlijke netwerk op stemgedrag van individuen (in Nederland) is meer onderzoek noodzakelijk. Hierbij kan worden gefocust op het effect van intimiteit. Uit het onderzoek van Flap en Nieuwbeerta (2000) bleek dat

intimiteit een belangrijke rol speelt bij de invloed van het netwerk op het individu terwijl dat in dit onderzoek niet het geval bleek. Bovendien waren de gebruikte datasets sterk vergelijkbaar en was de gebruikte proxy voor intimiteit identiek. Vervolgonderzoek kan zich richten op de invloed van de verschillende aspecten van intimiteit op de kans om te gaan stemmen.

Het effect van expertise lijkt aangetoond, echter doordat alleen gebruik kon worden gemaakt van opleidingsniveau als proxy is vervolg onderzoek nodig om het effect van expertise daadwerkelijk vast te kunnen stellen. Mogelijkheden hiervoor zijn specialistische kennis van alters door beroep of een integrale check op de mate van politieke kennis. Hiervoor zijn waarschijnlijk nieuwe data nodig.

Discussie

Als basis onder dit onderzoek ligt het verschil tussen het mechanisme van informatieverzorging en normatieve beïnvloeding. Het is belangrijk aan te geven dat er bezwaren aan te voeren zijn over het onderscheid tussen deze twee (McClurg, 2003). In veel gevallen, mogelijk alle gevallen, gaat objectieve informatieverzorging immers hand in hand met bepaalde stellingname ten opzichte van die informatie, bijvoorbeeld als argumentatieschakel. De moeite met het scheiden van normen en informatie leidt bovendien tot vergrote mate van complexiteit in specifiek onderzoek naar één van de elementen en een complexe operationalisering van de beide begrippen. Echter, hoewel tijdens de sociale interactie normen en informatie door elkaar heen lopen, neemt dit niet weg dat er een essentieel verschil is tussen normen en informatie. Informatie is namelijk van objectieve en normen zijn van subjectieve aard. Van daaruit is het eveneens mogelijk dat de verschillende aspecten op een verschillende manier onderdeel kunnen uitmaken van mechanismen ter verklaring van politieke participatie.

In verschillende onderzoeken waarbinnen de politieke participatie van ego wordt verklaard vanuit de normatieve beïnvloeding ligt de vooronderstelling dat er binnen de sociale bindingen in organisaties die ego onderhoudt met de alters in zijn netwerk, altijd impliciet of expliciet de norm aanwezig is dat politieke participatie gewenst is (vb. Lane, 1959; Putnam, 2000). Er bestaat echter verschil tussen organisaties in hoeverre de norm tot mobilisatie voor politieke participatie aanwezig is (Hirschi, 2002). Mogelijk is er juist een norm tot demobilisatie aanwezig in bepaalde organisaties (bijv. bepaalde religieuze instituties), wat zijn uitwerking heeft op de informele sociale interactie. Daartegenover staat echter wel dat het onderzoek naar de normatieve beïnvloeding ook is onderzocht voor informele conversaties buiten organisaties (McClurg, 2006).

Tenslotte is een belangrijk probleem bij dit soort onderzoek de bias van respondenten in het selecteren van alters. Als de alters van de respondent al op de respondent leken voordat ze onderdeel waren van zijn of haar netwerk dan is de mate van overeenkomst dus niet het gevolg van beïnvloeding. Een hier aan gerelateerd probleem is dat het mechanisme wederzijds werkt; een ego is namelijk een alter voor zijn alters. De overeenkomsten tussen ego en alter zijn dan niet het gevolg van eenzijdige beïnvloeding. Echter, omdat de alters zijn geselecteerd door te vragen naar met wie in het algemeen over belangrijke zaken wordt gesproken in plaats van specifiek over politieke kwesties kan deze bias in de sample meevallen (Flap en Nieuwbeerta, 2000). Bovendien is een complete netwerk data set met meerdere meetmomenten niet aanwezig in Nederland en is het dus op het moment onmogelijk om een onderzoek te doen waarin deze bias volledig wordt uitgesloten (zie Knoke 1990).

Referenties

Aarts, K. (1999). *Opkomst bij Verkiezingen*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Burbank, M.J. (1997). Explaining Contextual Effects on Vote Choice. *Political Behavior*, 19, 113 – 132.

Chryssochoou, X. (2004). *Cultural Diversity: its social psychology*. Oxford: Blackwell Publishing.

Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper.

Erickson, B. (1988). The relational Basis of attitudes. *Structural Approaches to psychology*, 99 – 121.

Eveland, W.P., Hively, M. H. (2009). Political Discussion Frequency, Network Size and Heterogeneity of Discussions as Predictors of Political Knowledge and Participation. *Journal of Communication*, 59, 205 – 224.

Flap, H., Nieuwbeerta, P. (2000). Crosscutting Social Circles and Political Choice: Effects of Personal Network Composition on Voting Behavior in The Netherlands. *Social Networks*, 22, 313 – 335.

Hirschi, T. (2002). *Causes of delinquency*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Huckfeldt, R., Ikeda, K. (2001). Political Communication and Disagreement Among Citizens in Japan and the United States. *Political Behavior*, 23, 23 – 51.

Huckfeldt, R., Sprague, J., Marsden, P. (1995). Citizens, Politics, and Social Communication: Information and Influence in an Election Campaign. *Public Opinion Quarterly*, 60, 650 – 652.

Katz, D. en Lazarsfeld, P.F. (1955). *Personal Influence. The part played by people in the flow of Mass Communications*. Free Press.

Knoke, D. (1990). Networks of Political Action: Towards Theory Construction. University of North Carolina Press. *Social Forces*, 68, 1041 – 1063.

McClurg, S.D. (2003). Social Networks and Political Participation: the role of Social Interaction in Explaining Political Participation. *Political Research Quarterly*, 56, 449 – 464.

McClurg, S.D. (2006). The Electoral Relevance of Political Talk: Examining Disagreement and Expertise Effects in Social Networks on Political Participation. *American Journal of Political Science*, 50, 737 – 755.

Muilwijk, IJ. (2010). You don't know what you got until it's gone. *Perspex*, 35, 9.

Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone. The collapse and revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Richey, S. (2008). The Autoregressive Influence of Social Network Political Knowledge on Voting Behaviour. *British Journal of Political Science*, 38, 527 – 542.

Walsh, K.C. (2004). *Talking About Politics: Informal Groups and Social Identity in America*. Chicago: The University of Chicago.

Zuckerman, A.S. (2000). *The Social Logic of Politics: Personal Networks as Contexts for Political Behavior*. Philadelphia: Temple University Press.

Bijlage 1: Codering

Variabele	Codering
Geslacht*	0 Man 1 Vrouw
Leeftijd*	Jaren
Religie*	0 Niet religieus 1 Religieus
Opleiding*	Jaren
Stemgedrag	0 Niet gestemd 1 Wel gestemd
Duur Relatie	0 minder dan 1 jaar 1 tussen 1 en 3 jaar 2 langer dan 3 korter dan 6 jaar 3 langer dan 6 jaar
Frequentie contact	0 minder dan maandelijks 1 maandelijks 2 wekelijks 3 dagelijks
Relatie	0 Buur .33 Collega of Kennis .66 Vriend of Familie 1 Partner
Politiek gesprek	0 Nooit 1 Af en Toe 2 Regelmatig 3 Heel vaak
Politieke voorkeur alter	1 Confessioneel 2 Links 3 Rechts

* Van toepassing op zowel ego als alters

Bijlage 2: Blanco stemmers

Tabel 5: blanco stemmers als missing

	Model 1	Model 2	Model 3
N	8032	6360	6360
Pseudo R2	.0704**	.0343**	.0355**
Constante	-2.4084**	-.8293	-1.5103
Vrouw	-.1455	.0339	.0353
Leeftijd	.0433**	.0242**	.0244**
Opleiding	.1909**	.0810*	.0814*
Religieus	.3108*	.2409	.2357
IQV politiek	-	.1487	.2454
Politiek gesprek	-	.2970*	1.0666
Opleiding alter	-	.0603*	.1046*
Intimiteit	-	.0113	.0198
Politiek Gesprek*IQV	-	-	-.1135
Politiek Gesprek*Opleiding Alter	-	-	-.0493
Politiek Gesprek*Intimiteit	-	-	-.0096

* p < .05

** p < .01

Tabel 6: blanco stemmers als niet stemmers

	Model 1	Model 2	Model 3
N	8212	6462	6462
Pseudo R2	.0761**	.0416**	.0423**
Constante	-2.5333**	-1.0018	-1.5386*
Vrouw	-.1296	.0292	.0305
Leeftijd	.0473**	.0306**	.0308**
Opleiding	.1765**	.0508	.0508
Religieus	.2654*	.1193	.1164
IQV politiek		.1241	.2358
Politiek gesprek		.3125**	.9237
Opleiding alter		.0718**	.1039**
Intimiteit		.0131	.0241
Politiek Gesprek*IQV			-.1303
Politiek Gesprek*Opleiding Alter			-.0355
Politiek Gesprek*Intimiteit			-.0129

* p < .05

** p < .01

Bijlage 3: Intimiteit gemeten als Flap en Nieuwbeerta

Tabel 7: Blanco stemmers als wel stemmers

	Model 1	Model 2	Model 3
N	8212	6450	6450
Pseudo R2	.0657**	.0352**	.0368**
Constante	-2.2347**	-.7985	-.8514
Vrouw	-.1345	.0296	.0285
Leeftijd	.0413**	.0237**	.0235**
Opleiding	.1866**	.0844*	.0837*
Religieus	.2989*	.2269	.2166
IQV politiek	-	.1413	.2180
Politiek gesprek	-	.3236*	.4324
Opleiding alter	-	.0608*	.0899*
Intimiteit	-	.0762	-.4409
Politiek Gesprek*IQV	-	-	-.0805
Politiek Gesprek*Opleiding Alter	-	-	-.0335
Politiek Gesprek*Intimiteit	-	-	.5621

* p < .05

** p < .01

Tabel 8: Blanco stemmers als missings

	Model 1	Model 2	Model 3
N	8032	6348	6348
Pseudo R2	.0704**	.0369**	.0385**
Constante	-2.4084**	-.8666	-.9064
Vrouw	-.1455	.0295	.0290
Leeftijd	.0433**	.0247**	.0246**
Opleiding	.1909**	.0829*	.0821*
Religieus	.3108*	.2204	.2097
IQV politiek	-	.1478	.2287
Politiek gesprek	-	.3329**	.4276
Opleiding alter	-	.0624**	.0911*
Intimiteit	-	.0683	-.4612
Politiek Gesprek*IQV	-	-	-.0853
Politiek Gesprek*Opleiding Alter	-	-	-.0330
Politiek Gesprek*Intimiteit	-	-	.5754

* p < .05

** p < .01

Tabel 9: Blanco stemmers als niet stemmers

	Model 1	Model 2	Model 3
N	8212	6450	6450
Pseudo R2	.0761**	.0439**	.0450**
Constante	-2.5333**	-.9582	-.8840
Vrouw	-.1296	.0255	.0245
Leeftijd	.0473**	.0310**	.0308**
Opleiding	.1765**	.0514	.0404
Religieus	.2654*	.1011	.0934
IQV politiek	-	.1225	.2284
Politiek gesprek	-	.3469**	.3075
Opleiding alter	-	.0725**	.0893*
Intimiteit	-	.0205	-.4482
Politiek Gesprek*IQV	-	-	-.1134
Politiek Gesprek*Opleiding Alter	-	-	-.0194
Politiek Gesprek*Intimiteit	-	-	-.5101

* p < .05

** p < .01